BASARABEANCA ELECTRICĂ (OLGA CANTACUZINO)
The Electric Bessarabian (Olga Cantacuzino)

Al. CISTELECAN[1]

Abstract

The article reconstructs the life and analyzes the poetry of Olga Cantacuzino (Olga Cruşevan, Olga Cruşevan-Florescu)

Keywords: Olga Cantacuzino, Olga Cruşevan, Olga Cruşevan-Florescu, Cezar Petrescu, Octavian Goga, Valéry, Maurois, Pistruieni, seduction, nostalgia, idyllic

Nu poate - dar în nici un chip! - fi nici măcar conceput, darmite suportat! ca o poetă (româncă de-a noastră) căreia Valéry voia să-i facă „analiza personalităţii" „din punct de vedere matematic" să nu aibă cel puţin o monografie, de nu chiar un întreg şir de biografii.[2] Cînd colo, ea aproape că nici nu-i băgată-n seamă. Firește, de Olga Cantacuzino e vorba,[3] căci de „personalitatea" ei „cu salturi de sus în jos, de la entuziasme prometeice la căderi macabre în defetism"[4] voia Valéry să se ocupe cu metode savante. Şi nu era singurul atît de interesat de Olga noastră şi care o invita la cafeneaua „Coupole". Aici a cunoscut-o şi Claudel, carele şi el „s-a ataşat sufleteşte foarte mult" de Olga,[5] mai ales după ce i-a ascultat compoziţiile cîntate în salonul Elenei Văcărescu.[6] Din păcate, ca pe toată lumea înainte şi după el, nici pe Claudel nu-l prea interesa ce literatură face Olga, căci şi el tot de „personalitatea" ei „cu căderi şi înălţări, deprimări şi entuziasme" e fascinat, pînă-ntr-atît încît în 1937 se înfiinţează, la braţ cu Goga, la Pistruieni.[7] Ce să mai zicem că tot acolo poposeşte şi André Maurois, dar cu alt prilej! Olga se mişcă la Paris ca peştele-n apă, e prietenă cu toată lumea bună (Gide, Mauriac, Roger Martin du Gard) şi chiar obţine (prin Maurice, fratele lui Roger) o rubrică (*Dans mon pays*) în *Les Nouvelles littéraires*.[8] Rubrica, îi povesteşte ea lui Boris Buzilă, a pornit de la o scrisoare pe care i-au trimis-o ţăranii din Pistruieni, cam îngrijoraţi de zvăpăielile pariziene ale Olgăi. Scrisoarea e o bijuterie: „vaca Rozica a fost tare bolnavă şi am chemat şi pe baba Zînovia care i-a stins cărbuni şi vaca s-a făcut sănătoasă. Cu prilejul aista noi am aruncat cenuşă spre

[1] Professor PhD, „Petru Maior" University of Târgu-Mureş
[2] Se prea poate să nu fiu eu bine informat şi lucrul să fie deja făcut. Cel puţin eu aşa sper.
[3] Preferăm numele acesta de autor, întrucît cu el îşi semnează cele două volume de poezii, deşi în DGLR şi-n alte locuri (unde mai apare) e trecută cu numele de Olga Cruşevan (alteori, Olga Cruşevan-Florescu).
[4] Cf. Boris Buzilă, *Mărturii în amurg,* Editura Dacia, Cluj, 1974, p. 33.
[5] Idem, ibidem.
[6] Ibidem.
[7] Ibid.
[8] Ibid.

BDD-A6498 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:42 UTC)

asfinţit ca să ne scape Dumnezeu de limbi păgîne, unde vă risipiţi averea care v-o lăsat-o conaşu /…/ scumpă duducuţă sărutăm urma chişoruţelor cele străinele, pe unde or fi umblînd ele; întoarceţi-vă la gospodărioara dumneavoastră, că franţuzu-i cîine în Aponia lui."[9] Are şi succese literare pariziene, chiar dacă nu aşa de mari pe cît cele reuşite cu spectacolul personalităţii. Dar obţine, bunăoară, premiul „La Guiterne" „pentru poezii originale în limba franceză,"[10] iar Dan Mănucă zice că ar fi obţinut şi un premiu al Academiei franceze pentru traducerea lui Shelley.[11] Şi Academia română îi acordă o menţiune pentru traducerile în franţuzeşte făcute din poezia lui Eminescu şi un premiu „pentru prima traducere în limba română a poemului *Pan Tadeusz* de Mickiewicz".[12] Cum ştie 11 limbi, traduce în toate direcţiile (din română în rusă, din rusă în română, din sîrbă în franceză, din engleză în franceză; între altele, în ruseşte, *Pădurea spînzuraţilor, Omul cu mîrţoaga*, iar în franceză nu doar Eminescu, ci şi Coşbuc, Alecsandri, Vlahuţă, Iosif, Cerna, Macedonski, Goga, Arghezi, Minulescu ş.a.).[13] Era, de altminteri, şi bine instruită; fată de moşier (fiica lui Ivan Epaminonda Cruşevan, care stăpînea Pistruienii)[14], descendentă – pe linie maternă – din Şerban Cantacuzino,[15] îşi face studiile – gimnaziul şi literele – la Odesa, continuîndu-le la Lausanne şi Bucureşti.[16] La Lausanne îşi ia chiar şi doctoratul, cu o teză, zice Mihai Cimpoi, „despre originea şi evoluţia claselor sociale"[17] (în litere şi filozofie, zice Aliona Grati).[18] (Toată lumea, afară de Olga însăşi[19], zice că s-a născut în 1896, la Pistruienii din Orhei; de murit a murit sigur la Bucureşti, în 1975).

Olga nu dă însă spectacole de seducţie şi fascinaţie (pînă la comunism, fireşte) doar la Paris, ci şi la Bucureşti. Trebuie să fi fost ceva nebunie cu fata asta, ceva eminent electric, de vreme ce întîlnirile cu ea au efecte atît de răvăşitoare şi se lasă cu consecinţe atît de binefăcătoare precum cele pe care i le mărturiseşte Goga într-o poezie dedicată, evident „ocazională" şi ocazionată: „Întîlnirea de ieri/ Mi-a întors tinereţea din drum/…/ În adîncu-mi răcit, cu vînjoase-adieri/ Reînvie puterea, din scrum"[20] (e prea transparent ca să mai zicem ceva). Dar, deşi s-a vînturat printre atîta lume bună şi printre atîtea celebrităţi, „cea mai frumoasă întîlnire din viaţa" ei „a fost cu Cezar Petrescu".[21] A fost caz de fulgerătură absolută, furtună pasională de vară, scurtă şi năucitoare, descrisă şi de Cezar tot într-o poezie (*Din depărtare*) închinată Olgăi: „în viaţa mea irumpi ciclonic/ m-ai

[9] Apud Boris Buzilă, *op. cit.*, p. 34.
[10] Idem, p. 32.
[11] *Dicţionarul general al literaturii române,* C-D, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2004, p. 504.
[12] Boris Buzilă, *op. cit.*, p. 32.
[13] Ibidem.
[14] Dan Mănucă, *op. cit.*
[15] Boris Buzilă, *op. cit.*, p. 39.
[16] Dan Mănucă, *op. cit.*
[17] Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia,* Chişinău, Editura Arc, 1996, p. 116.
[18] Aliona Grati, *Privirea Euridcei. Lirica feminină din Basarabia. Anii 20-30,* Institutul de filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, 2007, p. 35.
[19] Zice, în interviul acordat lui Buzilă, că s-a născut în 1906 (Boris Buzilă, *op. cit.*, p 32). O fi ori greşeală, ori cochetărie.
[20] Boris Buzilă, *op. cit.*, p. 39. Nu-i de mirare că n-a putut ţine ascunse versurile.
[21] Idem, p. 34.

BDD-A6498 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:42 UTC)

smuls din mine şi m-ai depăşit"[22]. Fără-ndoială că Olga îşi merita versurile literal (deşi uneori pledanţii exagerează anume). Olga se dusese cu poezii la *Curentul* iar Cezar, nu prea încîntat de poezii, i-a fixat o întîlnire de o jumătate de oră în holul Hotelului Excelsior (de-ajuns, credea el, pentru a-i explica de ce poeziile nu-s grozave). Jumătatea aia de oră s-a făcut, zice Olga, „o noapte întreagă"[23], după care Cezar, ca drogat, „a venit nouă seri la rînd", căci „se urzise o vrajă, un farmec din pricina căruia, pentru că ne era frică să-l destrămăm, rămîneam nemişcaţi".[24] Şi nu numai că venea, dar îi şi scria în vremea asta, ba încă de cîte trei ori pe zi, aşa că Olga a adunat 70 de scrisori de la el (pe care zice că le-a vîndut Bibliotecii Centrale de Stat)[25]. Din păcate, Olga, fără stare, mereu cu piper pe coadă, pleacă iar la Paris şi se întoarce abia peste şase luni; îl găseşte pe bietul Cezar la tratament, la Călimăneşti, numai că, atunci cînd îl vede „n-a(m) mai regăsit nimic; nici glasul, nici mîinile, nici chipul lui" iar Cezar refuză să meargă la Pistruieni.[26] Furtuna trecuse cu totul şi-l istovise complet pe Cezar. Iar după război, cu Pistruienii pierduţi, Olga se cumineşte (oricum nu-i mai povesteşte lui Buzilă alte peripeţii).

Eh, de-ar fi poezia Olgăi cum era Olga! De şi-ar fi scris ea temperamentul, de-ar fi trecut pe hîrtie măcar ceva din graficul spasmatic al ciclotimiilor ori din senzualitatea ei igniferă şi narcotică!

Din nefericire, nimic din toate astea. Ce-i drept, cele două „suite bucolice"[27] sunt lucrare de vîrstă aşezată şi contrasă exclusiv în nostalgii. Ele şi sunt, de altfel, operă strict de nostalgie (cel puţin *Crugul anului*). „Georgice basarabeano-româneşti", „spectacole vergiliene ale procesiunilor agreste" în care Olga îşi „rumegă nonşalant, în îndelungate reverii, amintirile copilăriei ce constituie o oază de idealitate, de oţiu eliberator şi recuperator", le consideră Mihai Cimpoi.[28] Aşa sunt şi nici nu ştiu de ce Alexandru Burlacu, în fugă, ce-i drept, o trece pe Olga printre mesianici, în loc s-o lase printre „arcadieni".[29] Aliona Grati o crede „de esenţă sămănătoristă, cu un pronunţat spirit local"[30] şi observă că, mai ales în a doua "suită", Olga „devine tributară în mai mare măsură unui criteriu tematic, didactic prin excelenţă, poezia fiind mereu ameninţată de monotonie şi redundanţă."[31] Dacă-i sămănătorism, el e unul în primul rînd de cultură, premeditat, căci Olga face poezie programatică şi metodică, după plan chibzuit. Se vede imediat, din versificaţie întîi, că e lucrare de rafinament, nu de spontaneitate (necum de naivitate!), căci Olga merge (în general) pe versul epopeic, pe scandarea latină. Proiectul nostalgiilor e sistematic (cu ceva din sistematica motivelor şi a construcţiei din *Satul meu* al

[22] Idem, p. 35.
[23] Idem, p. 34.
[24] Idem, p. 35.
[25] Idem, p. 34.
[26] Idem, p. 38.
[27] Olga Cantacuzino, *Crugul anului* (suită bucolică), Editura Litera, Bucureşti, 1970, şi: *Roata anului* (altă suită bucolică), Editura Litera, Bucureşti, 1973. Mihai Cimpoi zice (*op. cit.*,p. 116) că ar fi scris şi un roman – *Năluca gliei* -, rămas nepublicat.
[28] Mihai Cimpoi, *op. cit.*, p. 116.
[29]Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*, Editura Tehnica-Info, Chişinău, 2002 , p.79
[30] Aliona Grati, *op. cit.*, p. 35.
[31] Idem, p. 175.

BDD-A6498 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:42 UTC)

lui Pillat) şi Olga face catalogul locurilor şi ceremoniilor, într-un fel de avînt "monografic" al fiecărei lucrări sau unelte (hîrleţ, sapă, coasă, plug etc.). Poezie de *nostos*, neoclasicistă, de fapt, poezia Olgăi îşi transpune nostalgiile în reverii de memorie; numai că extrem de descriptive şi de migăloase (semn, firește, al acuității de memorie şi, indirect, al tensiunii nostalgice) şi, mai ales, de-subiectivizate, categorializate mai degrabă decît personalizate. Nu vrea să facă nicidecum lirism confesiv, ci doar evocativ, iar aici reconstituie narativ toate detaliile (iată cît de migăloasă e spoirea de primăvară a casei: „S-a spălat de pe ziduri stîrcita spoială,/ ploaia dete zgrunţuroase pecingini de lut;/ tot de ploi chipul prispei e vrană făcut,/ l-a desprins, l-a sfărmat surpătoarea zbiceală./ Vom schimba noi tot răul, şi plagă, şi neg,/ într-o netedă, ruptă din soare bucată // bidineaua aşterne din pată în pată/ nu mînjiri, ci icoană de lapte întreg./ Cu sineală-ntărit va fi albul din alb/ ca să dea albăstruile umbre în galb./ S-au turnat şi-n alt var nişte prafuri de sajă,/ sinilite uşor, scot acel porumbriu,/ acea floare mai dulce de vînăt suriu" etc. – *Prispa*). Iar plantatul puieților e atît de amănunțit "povestit" încît mai că devine un manual de sădire: "Cu talpa hîrleţul împing în ţărînă,/ o groapă ca asta nu-i loc de sicriu,/ e pîntec de viaţă; golirea e plină,/ săpatul o umple, îngrop ca să-nviu./ Hîrleţul îmi stă lămurit în privire,/ smolitul hîrleţ cu tăioasa-i lucire/ spălat de-al ţărînei sărut scăzător" etc. (*Hîrleţul*). Un mic suflu epic întinde de fiecare dată descripția, căci Olga se duce cu fiecare muncă pînă la capăt (de la plantat va ajunge la cules, de la săpat la moară şi la cuptor etc.). Inevitabil şi incidental se produc bucăţele de pastel, "înțeles – zice Dan Mănucă – ca peisaj local sentimental, senin şi uşor melancolic,"[32] dar nu mai puțin şi euforic, întrucît memoria începe să exulte în mirajul detaliilor. Pe post de parole nostalgice funcționează un întreg glosar de regionalisme (cam cu funcția de reverie pe care o au ardelenismele la Ion Horea), foarte parfumate, oricît de oculte (sau tocmai de aceea: veretcă, ulme, şular, obleagă, fatcă, toloacă, privecerca, scîrtă, ciorpăcind, ceacîră, sîsîieci, turungii, chişleag, voloc, stroi, cuşac, tîrlaşi, sulhariu etc. etc., un întreg limbaj de incantație magică şi de descîntec local). Chiar şi aşa, cu această poetică premeditată a reconstituirilor de cadru şi de ritual agrest, Olga ar fi putut să-şi facă loc şi sieşi printre detaliile înşirate insațiabil, după metodă homerică. N-o prea face (în a doua „suită" chiar deloc), deşi, cînd scapă singură în versuri, are imediat gustul extazelor şi prinde spontan ritmul senzual al trăirii ca pură voluptate: „Mă topesc în vederea din jur; gustul lumii,/ ca din fagure mierea, ca laptele mumii,/ în făptura mea-ntreagă îl mistui, îl mulg./ Un avînt îmi e vrerea şi muşchiul – un fulg" (*Prispa*). Astfel de fulguraţii de beatitudine sunt însă imediat cenzurate de zorul descriptiv şi de o dispoziție ludică prin care Olga, cu o piruetă, trece dintr-un registru în altul: „Zănatic dă boarea din lunci să mă soarbă,/ în horă m-aş prinde cu ramuri, cu trunchi./ Hîrleţul sări zăngănind de pe umăr…/ 'Nainte! La treabă, la gropi, la săpat" (*Hîrleţul*). Trebuie însă s-o înțelegem şi pe Olga, căci ea vrea să se binedispună cu muzica detaliilor: "Curcanii se-ntrec hărţăgos în avînt,/ o dată în scurt semicerc îşi fac vînt…/ şi iată trei scuturi din aripi şi coadă/ fudul desfăcute-n cumplită paradă,/ din gît iată salbă măşcată de foc,/ din nas iată lance crescută pe loc" etc. (*Stolul*). Şi cu invenția de cuvinte se joacă în acelaşi sens euforizant:

[32] Dan Mănucă, *op. cit.*

BDD-A6498 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:42 UTC)

„Nu-i alt fruct să-ţi stîrnească aşa de poftos/ însetarea şi copleşitor să ţi-o taie -/ ni s-a tras drept din rai în amiezi de văpaie/ cu spongiosul său gust de desfăt scăldăros" etc. (*Coliba*). Se vede că are proaspătă senzaţia harbuzului, dar, din nefericire, poezia ei nu stă pe senzaţii, ci fuge pe snoavă. *Roata anului* e şi mai sistematică, dar şi mult mai falsă. Olga nu mai scrie din amintire, scrie (nici nu ştiu ce-a apucat-o) rurale de tip nou, cu tractoare, combine, elicoptere care ierbicidează etc. Un imn dedicat noii agriculturi, tehnologiei, bucuriei muncii etc. E un fel de realism socialist fără demagogie imediată. Poate şi fără intenţie.

(Ah, Olga! Olga! Ce-ai făcut şi ce puteai face!!).

BDD-A6498 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:42 UTC)